

FAQ Webinar Seksuele Ontwikkeling

Praten met kinderen over seksualiteit kan soms best een zoektocht zijn. Wat zeg je wel, wat zeg je niet? Op welke leeftijd kun je daar het beste mee beginnen? En wanneer is een kind toe aan concrete informatie over seksualiteit. Kortom, het welbekende gesprek over de bloemetjes en de bijtjes, maar dan met de kennis van nu.

Ons advies is om alle vragen die je kind stelt open en eerlijk te beantwoorden. Uit onderzoek is gebleken dat kinderen alleen onthouden wat past bij hun leefwereld. Je zegt dus niet snel te veel. Afhankelijk van de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van je kind, kun je het antwoord meer gedetailleerd maken. Het gaat er vooral om dat je kind zich serieus genomen voelt, zodat het de volgende keer ook bij je terug komt. Soms voelt dit misschien wat ongemakkelijk, iedereen heeft van huis uit andere normen en waarden meegekregen rondom praten over relaties en seksualiteit. Dit ongemak mag er zijn, je kunt het misschien zelfs onderdeel van het gesprek maken. Kinderen stellen vragen en het helpt hen als wij die op een positieve, open manier beantwoorden. Het gaat erom dat je kind leert dat ook deze thema's bespreekbaar zijn en het hiervoor bij jou terecht kant. Op die manier kun jij je kind de juiste informatie geven, die jij belangrijk vindt.

Tijdens het webinar seksuele ontwikkeling van kinderen tussen de 0 en de 12 jaar, zijn er door ouders een aantal vragen gesteld. Hieronder vinden jullie deze vragen inclusief onze antwoorden. We realiseren ons dat onze visie er één is van velen, belangrijk om mee te nemen is dat ieder daar zijn eigen weg in bepaald. Doe vooral wat voor jou als ouder goed voelt, kies de antwoorden uit waar jij als ouder achter staat en geef er je eigen draai aan. En bij twijfel, praat erover. De pedagogisch medewerkers op de groep van jouw kind staan hier zeker voor open en denken graag mee!

Vraag 1

Is het belangrijk om je kind al jong te leren omgaan met toestemming geven en vragen? Hoe ga je bijvoorbeeld om met een kind dat niet verschoond wil worden of juist met een kind dat heel vrij is en met iedereen (bekenden, maar ook (semi-)vreemden) wil knuffelen?

Een baby of peuter moet verschoond worden, daar kom je niet onderuit en daar hoeft je geen toestemming voor te vragen. Je kunt wél vertellen wat je doet en waarom je dat doet. Bijvoorbeeld: 'Ik ga even je piemel iets omhoog doen, want daar zit wat poep bij en dat moet ik schoonmaken.' Doe vervolgens wat je zegt en zeg wat je doet. Door dingen uit te leggen geef je kinderen een stukje regie.

Een ander voorbeeld is het 'dwingen' van kinderen om een kus of knuffel aan iemand te geven. Natuurlijk is het belangrijk om je kind mee te geven dat het beleefd is om mensen te begroeten. Dit kan echter op verschillende manieren en een kus of knuffel is niet nodig als een kind dat niet wil. In plaats van een kind te 'dwingen' om te groeten met een kus of knuffel, kun je uitleggen dat iemand groeten beleefd is, daarbij kun je alternatieven voor de begroeting geven (zoals een high five, boks of even zwaaien en gedag zeggen).

Wanneer een kind heel vrij (en lichamelijk) omgaat met anderen (bekenden of minder bekende mensen), is het goed om met je kind te bespreken op welke manieren we met anderen omgaan. Knuffelen, op schoot zitten of een kus geven, doen we bijvoorbeeld vooral bij mensen die we goed kennen. Met mensen die je minder goed kent kun je kiezen voor een high five geven of ga je naast iemand zitten als je met diegene wil praten (in plaats van op schoot).

Vraag 2

Hoe vaak moeten de geslachtsdelen gewassen worden?

In principe is het belangrijk om een kind, net als jijzelf, dagelijks te wassen. Dit betekent niet dat je dagelijks in bad of onder de douche hoeft, afwisselend even wassen met een washand is ook goed. Bij het wassen van de geslachtsdelen is het heel belangrijk om géén zeep te gebruiken, hiervan raakt de PH-waarde van de vagina namelijk uit balans. Met water en bijvoorbeeld een washandje kun je rondom en tussen de vulvalippen van je dochter wassen. Bij een jongen geldt in principe hetzelfde, met water en een washand kun je rondom de penis en de ballen schoonmaken. Tot kinderen ongeveer 3 jaar oud zijn, ligt de voorhuid nog vast rondom de eikel. Je hoeft de voorhuid dan dus nog niet naar achteren te trekken om daaronder schoon te maken, je merkt vanzelf wanneer de voorhuid losser ligt.

Vraag 3

Hoe kun je het beste omgaan met kinderen waarbij de seksuele ontwikkeling niet klopt met de leeftijd?

Het kan voorkomen dat de ontwikkeling van kinderen niet op één lijn ligt met de leeftijd. Lichamelijk zijn ze bijvoorbeeld al verder dan cognitief of sociaal-emotioneel. Het belangrijkste is om kinderen vooral te blijven aanspreken op het niveau waarop ze sociaal-emotioneel functioneren. Hierbij blijf je altijd goed kijken en luisteren naar je kind, hoe komt je verhaal binnen? Wat blijft er hangen? Het kan helpend zijn om boeken te gebruiken, of pictogrammen, deze maken dat wat je verteld meer helder.

Vraag 4

Peuter masturbatie, is dat normaal? En hoe kun je er het beste mee omgaan?

Peuter- en kleutermasturbatie is volkomen normaal en gezond gedrag. Het hoort voor sommige kinderen bij de seksuele ontwikkeling. Kinderen kunnen de geslachtsdelen stimuleren, omdat hen dit een rustig, ontspannen en lekker gevoel geeft. Dit gevoel is nog niet te vergelijken met het gevoel dat een volwassene ervaart, maar kan vergeleken worden met het geruststellende, lekkere gevoel van duimzuigen. Soms kan dit voor een kind een prettige manier zijn om tot ontspanning te komen.

Het ene kind masturbeert meer dan het andere, ook dit is normaal en gezond. Wanneer een kind masturbeert, omdat dit een lekker gevoel geeft, is daar niks mis mee. Wanneer een kind steeds vaker masturbeert en alleen nog maar op die manier kan ontladen is masturbatie mogelijk een manier geworden om stress te uiten. In dat geval is het raadzaam om met je kind te kijken of er ook andere manieren zijn om die stress te ontladen en om uit te zoeken waar de stress vandaan komt. Hierbij kun je altijd de huisarts om advies vragen.

Vraag 5

Begin je uit jezelf over de clitoris en genot, ook als een kind daar nog niet mee bezig lijkt?

Seks hebben mensen lang niet alleen om zich voort te planten. De meeste mensen hebben seks omdat het leuk en lekker is, omdat het je verbindt met je partner of omdat het ontspanning biedt.

Toch zijn we vaak geneigd om seks tegenover kinderen en jongeren af te schilderen als iets waar je voorzichtig mee moet zijn, of voor moet oppassen. Vaak vanuit de begrijpelijke wens om kinderen te beschermen.

Toch is het belangrijk om kinderen mee te geven dat seks iets leuks is. Wees niet bang dat je daarmee juist de drang aanwakkert om aan seks te beginnen, want we weten uit onderzoek dat juist het omgekeerde het geval is. Vertrouw erop dat je je kind met zo'n positieve aanpak een veilige basis meegeeft om seksualiteit te ontdekken. Daar hoort natuurlijk ook bij dat je kind zich weet te beschermen tegen ongewenste aspecten, maar maak dat niet de hoofdboodschap.

Vraag 6

Remmen luiers de seksuele ontwikkeling?

Het remt niet, maar we raden wel aan om kinderen af en toe de ruimte te geven om even in hun blootje te liggen of rond te lopen. Laat het dan ook vooral toe als je kind even aan diens geslachtsdeel te zit en geef het even de tijd. Dit is uiteraard ook afhankelijk van je eigen opvoedstijl en wat er bij je past.

Vraag 7

Hoe ga je om met een kind van 7 dat erg geïnteresseerd is in bijvoorbeeld zoenen met tong. We geven aan dat dit iets is om met je partner te doen, en niet zomaar met iedereen (inclusief broer/zus/papa/mama).

Er zijn meiden die rond deze leeftijd, of richting de puberteit uitdagend gedrag gaan vertonen. Dat kan bewust zijn, maar het kan ook onschuldig kopieer gedrag zijn, naar aanleiding van wat het kind bij volwassenen heeft gezien, of op televisie of uit eigen fantasie. Ze willen wat aandacht, of ze willen hun affectie tonen en denken dat op deze manier te doen. Het is goed dit gedrag als ouder te begrenzen en uit te leggen waarom je het niet vindt passen. Bijvoorbeeld omdat dat dingen zijn die volwassenen bij elkaar doen. Sommige dingen zijn nu eenmaal voorbehouden aan een oudere leeftijd, zoals zoenen met tong en bijvoorbeeld auto rijden.

Vraag 8

Hoe kun je het beste omgaan met een zoon van 3 die zijn erecties als vervelend ervaart, of een dochter met een heel gevoelige clitoris (ook bij het wassen)?

Jongens kunnen al vanaf de geboorte een stijve piemel krijgen. Dit heeft niks met opwinding te maken, maar met een gezond en goed functionerend lichaam. Het is belangrijk om hier ook gewoon normaal over te doen en het niet te negeren. Als je kind ermee zit, vraag er naar en luister open naar hem.

Kleine kinderen kunnen het hebben van een stijve piemel als vervelend ervaren, bijvoorbeeld omdat hun onderbroek te strak zit of omdat het gewoonweg niet lekker voelt. Soms helpt het om je kind de mogelijkheid te geven om aan zijn piemel te zitten en hem even bloot te laten rondlopen. Afleiden helpt ook, even samen een boekje lezen, televisie kijken, een spelletje doen. Dit zorgt ervoor dat je kind zich niet zo bewust is van de erectie en meestal is het binnen een paar minuten weer over.

Geen enkel lichaam is hetzelfde, zo is de vulva van iedere vrouw anders gevormd en kan ook de clitoris verschillen in grootte en ligging. Dit is in principe normaal, maar als je kind hinder ondervindt van diens geslachtsdeel en je twijfelt raadpleeg dan vooral de huisarts voor advies.

Vraag 9

Hoe leg je verliefdheid uit?

Waar verliefdheid voor jonge kinderen (tot een jaar of 6) nog vooral gaat over iedereen lief vinden en willen trouwen met de juf/papa/mama, kunnen kinderen vanaf een jaar of 6 echt hoteldebotel zijn.

Verliefdheid kan er voor zorgen dat hun wereld op z'n kop staat. Het is een gevoel van de ander echt heel erg lief vinden en graag bij diegene in de buurt willen zijn. Dat kan ook betekenen dat een jongetje verliefd is op zijn beste vriend of een meisje dat verliefd is op haar beste vriendin. Daarmee zijn ze nog niet direct homoseksueel, het kunnen gevoelens zijn die later weer veranderen.

Vraag 10

Mijn kind heeft mijn vibrator gevonden. Hoe leg ik uit wat dit is?

Je kunt aan je kind uit leggen dat dit iets is, dat volwassenen kunnen gebruiken en dat het een fijn gevoel geeft. Bij een wat ouder kind kun je echt een kort gesprek over hebben over wat ze hebben gezien, zo normaliseer je seks en seksueel plezier.

Mocht je kind onverhoopt met je Tarzan in de hand de kamer binnen lopen, realiseer je dan dat het voor jou misschien vervelend is, maar dat dit voor je kind geen seksueel voorwerp is. Je hoeft niet meteen uit te leggen waar het voor bedoeld is, maar je kunt het speeltje gewoon terugpakken en zeggen dat dit iets is dat van jou is, privé. Wanneer ze doorvragen kun je zeggen dat het is waar grote mensen zichzelf mee masseren. Hoe rustiger jij op deze situatie reageert, hoe minder interessant kinderen het vinden.

Vraag 11

Hoe leg je een kind uit hoe de baby in je buik terecht is gekomen?

Gewoon zoals het gaat. Als je teveel of te gedetailleerde informatie geeft zie je kinderen vanzelf afhaken. Doen ze dat niet? Dan kun je meer informatie geven. We vertellen kinderen vaak eerder te weinig dan te veel. Bij de voortplantingsvraag kun je gewoonweg uitleggen dan mannen een piemel en zaadjes hebben, en vrouwen een vagina en eitjes. En dat als de piemel in de vagina gaat, er een zaadje en een eitje bij elkaar kunnen komen, waar een baby uit kan groeien. Alleen grote mensen doen dit. Als je het ongemakkelijk vindt, gebruik vooral boeken! Dit geldt voor alle vragen die kinderen stellen: maak het jezelf gemakkelijk, en lees samen een boekje.

Vraag 12

Hoe ga je om met oudere kinderen die 'sexy' programma's kijken, of zelfs porno gevonden hebben?

Uit onderzoek is gebleken dat 70% van de kinderen tussen de 9 en 12 jaar weleens seksuele beelden op het internet heeft gezien. Dit gebeurt soms omdat ze er expliciet naar zochten, en kan ook per ongeluk gebeuren. Naast het (per ongeluk of expres) kijken van porno filmpjes, worden kinderen steeds vaker geconfronteerd met televisie programma's waarin verleiding, jaloezie en bijvoorbeeld flirten een rol spelen.

Het is belangrijk dat je hier met je kind over praat voor het zulke beelden per ongeluk tegenkomt, de kans is dan groter dat je kind het uit zichzelf aan je zal vertellen als het zoiets heeft gezien.

Het is een misvatting om niet met je kinderen over seksualiteit en online beelden te praten 'omdat ze hier nog niet aan toe zijn'. Vaak lopen

ouders achter op de ontwikkeling van hun kind, daarnaast is het belangrijk om het gesprek te voeren, juist voordat je kind er aan toe is. Net zoals dat je praat over de eerste menstruatie voordat het gebeurt.

Ouders onderschatten vaak hun rol in de seksuele opvoeding of denken dat hun kind informatie over seks liever van leeftijdsgenoten hoort, of op school. Kinderen geven daarentegen zelf aan dat zij juist het liefst de informatie van hun ouders krijgen!

Porno kijken hoort bij gezonde nieuwsgierigheid rond seksualiteit. Sommige kinderen zullen hier op een gegeven moment naar op zoek gaan en dat is oké. Porno is echter geen realistische weergave van seks en dat is voor mensen zonder seksuele ervaring (zoals kinderen) niet altijd duidelijk. Het is aan de opvoeder om een gezond beeld neer te zetten van wat seks(ualiteit) is. Leg uit wat het verschil is tussen porno en echte seks; denk hierbij aan de grootte van de geslachtsdelen, de duur van de geslachtsgemeenschap en de nadruk op penis-in-vagina-seks. Ook is het goed om je bewust te zijn dat de ene porno de andere niet is. Extreme porno filmpjes kunnen voor kinderen heftig zijn om te zien, leer ze dat ze dit soort dingen weer wegklikken.

Vraag 13

[Hoe ga je om met seksualiteit en intimiteit thuis?](#)

Wanneer kleine kinderen per ongeluk op het verkeerde moment de slaapkamer zijn ingelopen, is het belangrijk om na te gaan hoeveel ze van de situatie hebben begrepen. Meestal beseffen ze niet wat hun ouders precies aan het doen zijn. Blijf dus rustig doorademen en zeg dat je er zo aan komt. Als je kind je echt in volle actie heeft gezien en jullie ook geluid heeft horen maken, dan is het goed om in ieder geval uit te leggen dat wat jullie deden plezierig was. Voor jonge kinderen kan seks namelijk best eng zijn. De bewegingen en geluiden komen voor hen eerder overeen met ruziemaken of vechten dan met iets leuks. Leg dus uit dat wat jullie deden geen pijn doet, maar dat het iets is wat volwassenen fijn vinden. Je kunt hier ook aan toevoegen dat het niet de bedoeling is dat kinderen dat zien, en dat kinderen daarom eerst op de deur moeten kloppen voordat ze binnenkomen.

Als kinderen wat ouder worden (vanaf een jaar of 7) hebben ze meestal wel door wat er aan de hand is en zullen ze het vooral gênant vinden.

Ook dan is het goed om een kort gesprek aan te gaan over wat ze hebben gezien: zo normaliseer je seks.

Niet ieder kind groeit op in een gezin met een vader en een moeder. Er zijn alleenstaande ouders, er zijn homostellen met kinderen en er zijn gezinnen die uit meerdere ouders/kinderen bestaan. Of je nu een gezin met één of meer ouders hebt, je kunt je kind altijd meegeven wat liefde en genegenheid is. Deze intimiteit gaat over meer dan alleen de intimiteit tussen partners. Het gaat over oog hebben voor de ander, elkaar knuffelen en zeggen dat je van elkaar houdt, elkaar helpen bij dagelijkse taken of een keer iets liefs doen voor de ander. Daarnaast kun je samen lezen over verschillende soorten relaties tussen mensen, en dit via een boek bespreekbaar maken met je kind.

Hoe om te gaan met naaktheid is voor ieder gezin anders, de een voelt zich er goed bij om naakt door het huis te lopen, de ander schermt diens lichaam liever af. Hierin het belangrijk grenzen van je opgroeiende kind te horen en te respecteren. Je kind leert op die manier dat diens grenzen er toe doen. Daarnaast geeft je kind het signaal af diens lichaam te willen afschermen omdat het niet voor iedereen is om te zien of aan te raken, dat is natuurlijk iets om aan te moedigen!

Vraag 14

Hoe ga je er mee om als je als ouders niet op één lijn zit wat betreft de seksuele opvoeding?

Net als bij andere opvoeddilemma's kun je van mening verschillen over de beste aanpak. Je mag als ouders ook best verschillende opvoedstijlen hebben: zo leert een kind dat er bij verschillende mensen verschillende regels gelden. Wanneer ze bij jou wel die mogelijkheid krijgen, is dat al heel waardevol. Probeer het gesprek aan te gaan en erachter te komen waar het ongemak van je partner in zit.

Vraag 15

Is het belangrijk om het gesprek over seksuele ontwikkeling aan te gaan met een (ouder) kind dat er nog weinig interesse in lijkt te hebben?

Niet ieder kind heeft evenveel vragen of evenveel behoefte om dit soort dingen met de ouders te bespreken. Toch betekent het ontbreken van vragen niet dat je kind geen interesse heeft in het onderwerp. Door boeken te gebruiken (zie boekenlijst), kun je je kind van informatie voorzien, ook zonder dat er vragen zijn.

Zodra je kind zelf kan lezen, kun je deze boeken ook op een privé plekje leggen (zoals de eigen kamer of op de wc), waar het kind in alle rust deze informatie tot zich kan nemen.

Ook kun je proberen om aanleidingen aan te grijpen om te vragen wat je kind over een bepaald onderwerp weet of wat het ervan vindt. Op die manier kun je een wederzijds gesprek op gang brengen en je kind toch van de nodige informatie voorzien.

Vraag 16

Hoe kun je het beste omgaan met seksueel getint spel van kinderen?

Je kunt hierbij het beste de 6 criteria van het Vlaggensysteem er even bij pakken. Op basis van deze criteria kun je bepalen welke stappen nodig zijn. De 6 criteria zijn: toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, ontwikkeling, context en zelfrespect.

Bijvoorbeeld, seksueel gedrag dat perfect aanvaardbaar is, verdient een groene vlag. Dit betekent dat je het gedrag benoemt én bevestigt of er bewust niet op reageert. Licht grensoverschrijdend seksueel gedrag komt veel voor. Kinderen experimenteren en gaan soms licht over de grens. Zo leren ze. Op licht grensoverschrijdend seksueel gedrag reageer je met de gele vlag. Dit betekent dat je het gedrag benoemt en begrenst.

Verbieden is niet nodig, uitleggen waarom je begrenst wel. Zie voor meer informatie de brochure voor ouders over het Vlaggensysteem verderop in de Goodie Bag.

Vraag 17

Mijn peuter heeft mij een tampon zien verwisselen en schrok van het bloed. Hoe leg ik uit wat dit is?

Wat vervelend dat je peuter geschrokken is, maar eigenlijk is het ook een 'mooi' haakje om informatie te delen over lichamen en menstruatie. Begin vooral met uit te leggen dat het normaal is voor vrouwen om één keer in de zoveel tijd te bloeden uit hun vagina en dat dit geen pijn doet en niet gevaarlijk is. Je kunt uit leggen dat een vrouw elke maand een baby in haar buik kan krijgen, doordat er een eitje vrijkomt. De baarmoeder (of buik) maakt zich dan klaar om een veilig nestje voor dat baby'tje te vormen. Wanneer er geen baby in de buik komt, moet dat nestje weer opgeruimd worden. Dat gebeurt wanneer een vrouw bloed uit haar vagina. Het scheelt dat kinderen van deze leeftijd vaak snel

tevreden zijn met een antwoord, daarnaast merk je snel genoeg aan je peuter of het antwoord binnenkomt of dat je kind diens interesse verliest. Wees vooral eerlijk, blijf bij de feiten en stem je antwoord af op de reactie van je kind.

Vraag 18

[Is het goed om een jongen voor te bereiden op zijn eerste natte droom en hoe doe je dat?](#)

In de voorbereiding van je zoon op zijn eerste zaadlozing zijn er een paar dingen belangrijk. Ten eerste is het fijn dat hij weet waar hij aan toe is, dus wat er fysiek met hem kan gaan gebeuren. Het is fijn voor je zoon als hij weet dat er 's nachts sperma uit zijn piemel kan komen of tijdens het masturberen, dan schrikt hij niet wanneer dit gebeurt. Daarnaast is het fijn voor hem als hij praktisch weet wat hij met zijn sperma moet doen, zo voorkom je dat je na een jaar een hoopje aangekoekte sokken achter zijn bed vindt. Als laatste is het fijn als je als ouder nog benadrukt dat het niks is om je voor te schamen en dat het fijn is dat hij plezier beleefd aan zijn lichaam.

Vraag 19

[Hoe kom je erachter of je jonge kind te maken heeft met overschrijdend gedrag? Hoe leer je je kind het verschil tussen een 'goed' geheim en een 'slecht' geheim?](#)

Kinderen leren veel door wat ze volwassenen zien doen. Een mooie boodschap die je in gespreksvorm aan je kind kunt meegeven, is die over geheimen. Leer kinderen, al vanaf jonge leeftijd (2 a 3 jaar), dat er leuke en niet-leuke geheimen zijn.

Leuke geheimen zijn wat je je moeder als cadeautje geeft voor haar verjaardag. Leuke geheimen mogen geheim blijven en hoef je niet te vertellen. Er zijn ook niet-leuke of verwarrende geheimen. Die geheimen moet je altijd delen met een volwassene die je vertrouwt. Op die manier bied je een tegenwicht aan de druk die plegers van seksueel misbruik vaak op het slachtoffer uitoefenen om de boel geheim te houden. Maak duidelijk dat je er altijd bent, en geen oordeel hebt. Zorg dat je kind weet dat het te allen tijden bij jou terecht kan.

Op een dwingende manier benaderd worden is altijd onwenselijk. Leg je kind uit dat het goed is dat het dit aan jou vertelt, en dat niemand het ooit mag dwingen iets te doen wat het niet wil. Dat jouw lichaam van jou is, en 'nee' zeggen heel goed en sterk. Dwingen mag niet, punt.

Vraag 20

[Ik wil mijn dochter graag opvoeden met de term vulva voor haargeslachtsdeel, maar ik vind het zelf moeilijk om te gebruiken en mijn familie vindt het ook raar. Wat kan ik het beste doen.](#)

Uiteindelijk is het aan jou als opvoeder, welke keuze je maakt. Wij kiezen ook voor het woord vulva, omdat dit nu eenmaal is hoe het heet. We vinden het belangrijk dit woord te normaliseren, omdat het verwarring kan voorkomen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het voorbeeld van Anna:

Peuter 1: 'Heb jij ook een poes?'

Peuter 2: 'Nee, want mijn vader is allergisch.'

De ene peuter bedoelt het vrouwelijk geslachtsdeel, de andere peuter bedoelt het dier.

Wij denken dat het vooral een kwestie is van wennen, hoe vaker je het woord vulva zelf gebruikt, hoe normaler het wordt.

Vraag 21

Mijn dochter van 5 jaar geeft steeds aan dat ze een jongen is. Hoe moet ik hierop reageren?

We kunnen ons voorstellen dat dit een situatie is die je als ouder onzeker kan maken. We denken dat hier geen eenduidig antwoord op te geven is, omdat dit per kind en per situatie kan variëren. Wat in ieder geval belangrijk is, is je kind niet af te wijzen in diens gevoel. Mogelijk is het een fase die voorbij gaat, maar misschien is dit niet het geval. Het is dan voor je kind heel erg fijn als die zich niet afgewezen voelt, maar juist gezien en serieus genomen door jullie als ouders. En dat welk gender het zich ook voelt, het zichzelf is en dat hij/zij/hen altijd goed is. Voor nu zouden we dan ook vooral adviseren, hou je kind goed in de gaten. Zit het goed in diens vel? Wat valt op? Geef eerlijk antwoord op diens vragen en bij twijfel, raadpleeg het [Steunpunt Gedervragen](#).